

SPRAWOZDANIE Z MIĘDZYNARODOWEJ
KONFERENCJI NAUKOWEJ KANONISTÓW
„ZAGADNIENIA MIĘDZYWYZNANIOWE
W REALIZACJI MISJI UŚWIĘCAJĄCEJ KOŚCIOŁA”
Częstochowa, 8-9 września 2009 roku

Sobór Watykański II traktował o „znakach czasu”. Jednym z nich jest ekumenizm. Szczególnie obecnie, w zjednoczonej Europie, zadaniem Kościoła jest pomoc wiernym we właściwym odczytaniu znaków stojących na drodze do zbawienia. Wejście Polski do Unii Europejskiej, które miało miejsce w 2004 r., spowodowało m.in. to, że zagadnienia ekumeniczne są bardziej aniżeli kiedyś aktualne dla Kościoła w Polsce. Powszechne stały się migracje ludności. Należy mieć jednak na uwadze także 26 innych członkowskich państw Unii, gdyż otwarcie granic skutkuje wobec wszystkich. Polska jest krajem, w którym większość społeczeństwa deklaruje wyznanie katolickie, jednak przystąpienie naszego kraju do struktur unijnych wiąże się z jednej strony z wyjazdem Polaków za granicę, a z drugiej przyjazdem do Polski wielu osób różnicowanych kulturowo i wyznaniowo, a nawet religijnie. Szczególnie widoczne stały się sprawy dotyczące zawierania małżeństw katolików z osobami innych wyznań i religii. Problemy z tym związane podejmowane i rozwiązywane są nie tylko w kancelariach parafialnych, ale także w trybunałach kościelnych. W związku z tym Kościół, realizując swoje posłannictwo w świecie, musi odpowiedzieć na „znaki czasu”, aby umożliwić uwielbienie Boga i uświęcenie ludzi. Takie zadanie postawili przed sobą również kanoniści podczas międzynarodowej konferencji naukowej na temat: „Zagadnienia międzywyznaniowe w realizacji misji uświęcającej Kościoła”, która odbyła się w dniach 8-9 września 2009 r. w Częstochowie. Jej organizatorami byli: Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, Kuria Metropolitalna w Częstochowie, Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego KUL, Wydział Nauk Prawnych Towarzystwa Naukowego KUL.

Konferencję otworzyli: abp dr Stanisław Nowak, metropolita częstochowski, oraz ks. prof. dr hab. Józef Krukowski, prezes SKP. Gospodarz konferencji, Ksiądz Arcybiskup, powitał wszystkich zebranych gości, uczestników i prelegentów, w szczególności zaś abp. Francesco Coccopalmerio, bp. prof. dr. hab. Tadeusza Pikusa, bp. dr. hab. Tadeusza Płoskiego, bp. Antoniego Dziemianko, bp. dr. Artura Mizińskiego. Życzył uczestnikom konferencji, aby Matka Najświętsza kierowała drogami kanonistów i inspirowała ich wysiłki. Z kolei ks. prof. J. Krukowski podziękował metropolicie częstochowskiemu za to, że corocznie organizowane spotkanie kanonistów mogło się odbyć w duchowej stolicy narodu polskiego, na Jasnej Górze. Podkreślił,

że miejsce konferencji jest bardzo ważne, szczególnie w kontekście zaplanowanej problematyki, czyli *munus sanctificandi*. Nawiązując do tematu konferencji wskazał, że jej celem jest realizacja programu naukowego dotyczącego uświęcania wiernych, oraz wprowadził zebranych w zagadnienia międzywyznaniowej dyscypliny sakramentalnej. Wskazał na kan. 205 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., zgodnie z którym węzeł sakramentów jest jednym z trzech elementów – obok wyznawania wiary i uznania zwierzchnictwa kościelnego – dzięki którym możliwe jest zachowanie wspólnoty z Kościołem.

Przed rozpoczęciem obrad ks. prof. Krukowski odczytał listy gratulacyjne i życzenia nadesłane przez Prymasa Polski kard. Józefa Glempa, kard. Stanisława Dziwisza, kard. Zenona Grocholewskiego, kard. Henryka Gulbinowicza, nuncjusza apostolskiego w Polsce abp. Józefa Kowalczyka, przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski abp. Józefa Michalika, abp. Wojciecha Zięmbę, abp. Władysława Ziółka, bp. Andrzeja Dziubę oraz bp. Piotra Libere.

W programie konferencji przewidziane zostały trzy sesje, dwie pierwszego dnia oraz jedna drugiego. Pierwszej przewodniczył bp prof. dr hab. Tadeusz Płoski, Biskup Polowy Wojska Polskiego.

Referat zatytułowany „Prawo do uczestnictwa w sakramentach” wygłosił abp F. Coccopalmerio, przewodniczący Papieskiej Rady Tekstów Prawnych. Omówił w nim następujące kwestie: natura i funkcje rzeczywistości kultu; wspólnota kościelna (którą podzielił na fundamentalną i sukcesywną oraz na pełną i niepełną); partycypację w rzeczywistości kultu; uprawnienie do tego uczestnictwa; utratę zdolności do niego oraz pozycję prawną chrześcijanina niekatolika we wspólnocie kościelnej. Prelegent podkreślił, że na mocy chrztu św. człowiek zostaje włączony do wspólnoty kościelnej, staje się w niej osobą z prawami i obowiązkami. Stąd wspólnota ta jest podstawowa i fundamentalna, zaś udział w kulcie Bożym ją ukazuje. Dlatego uczestnictwo w nim stwarza wspólnotę dalszą, sukcesywną, w której wspólnota eklezjalna jest aktualizowana i objawiana. Podstawowym wymogiem, jaki należy spełnić, aby przynależć do Kościoła, jest przyjęcie chrztu, a następnie posiadanie Ducha Chrystusowego. Oznacza to, że trzeba mieć w sobie życie Boże i stan łaski uświęcającej, a następnie spełniać wymogi określone w kan. 205.

Drugi z przedstawionych referatów dotyczył „Zagadnień związanych z realizacją misji uświęcającej Kościoła w pracach Rady ds. Ekumenizmu Konferencji Episkopatu Polski”, którego autorem był bp T. Pikus, przewodniczący Rady Episkopatu Polski ds. Ekumenizmu. W wystąpieniu omówił inicjatywy ekumeniczne podejmowane przez KEP. Ksiądz Biskup podkreślił, że intensywną praktyką ekumeniczną w Polsce jest coroczny Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan. W wyniku prowadzonego dialogu ekumenicznego między Kościołem katolickim a luteranami, dnia 31 października 1999 r. podpisano *Wspólną Deklarację o usprawiedliwieniu*. Ponadto wspólnie opracowany i podpisany przez Kościół katolicki oraz kościoły zrzeszone w Polskiej Radzie Ekumenicznej (z wyjątkiem Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej) dokument pt. *Sakrament chrztu znakiem jedności*, stanowi deklarację uznania ważności chrztu świętego udzielonego w tych Kościołach. Wśród inicjatyw podejmowanych przez KEP szczególne miejsce zajmuje troska o małżeństwo i rodzinę. W tym celu, przy współpracy z Polską Radą Ekumeniczną, został przygotowany projekt deklaracji małżeństwa chrześcijańskiego osób o różnej przynależności

wyznaniowej. Prelegent stwierdził, że ustalenia ekumeniczne mogą być pomocne dla ludzi w rozwoju ich sumiennego życia w miłości małżeńskiej i rodzinnej.

O. prof. dr hab. Bronisław Wenanty Zubert wygłosił wykład pt. „Prawo do sakramentów świętych”. Wyjaśnił, że uświęcające zadanie Kościoła najlepiej dokonuje się w sakramentach. Są one działaniem Boga w Kościele, przyczyniają się do uświęcenia człowieka i budowania Mistycznego Ciała Chrystusa. Prawo do sakramentów stanowi kontynuację prawa każdego człowieka do chrztu. Jest ono zakorzenione w uczestnictwie wszystkich wiernych w potrójnym urzędzie Chrystusa. Autor podjął próbę wykładni norm dotyczących zarówno podmiotów uprawnionych do przyjęcia sakramentów, jak i podmiotów zobowiązanych do szafowania nimi. Wskazał na fundamentalny przepis prawny zawarty w kan. 213, zgodnie z którym wierni mają prawo otrzymywać pomoce duchowe od swoich pasterzy, zwłaszcza zaś Słowa Bożego i sakramentów. Prelegent omówił także ograniczenia prawa do sakramentów. Szczególną uwagę zwrócił na warunki, jakie muszą spełniać wierni przystępujący do sakramentów. Zgodnie z dyspozycją kan. 843 § 1 należą do nich: właściwa prośba, odpowiednia dyspozycja oraz brak zakazu prawnego.

Po wygłoszeniu referatów zaplanowanych podczas pierwszej sesji konferencji, przewodniczący otworzył dyskusję. Spośród licznych pytań można wymienić następujące: 1) W jaki sposób na *forum externum* sprawdzalny jest stan łaski uświęcającej i Duch Chrystusowy? 2) Jak rozumieć zasadę: *semel christianus semper christianus*? 3) Do niedawna w Kościele mówiono o moralności chrześcijańskiej i rozumiano przez nią to samo. Dziś mówi się o moralności katolickiej, prawosławnej, protestanckiej. Czy istnieje podstawa, by mówić o tych poszczególnych moralnościach? 4) Przed długi czas w Kościele obowiązywała zasada, że poza Kościołem nie ma zbawienia. Było jasne, kto przynależy, a kto nie przynależy. Wprowadzenie pojęcia „przynależność niepełna” jest niejasne. Jak wytłumaczyć przeciętnemu katolikowi, że wybrał najlepszą opcję zbawienia?

Druga sesja, zatytułowana „Dyskusja przy okrągłym stole nt. *Communicatio in sacris* w ustawodawstwie i praktyce Kościołów partykularnych w krajach europejskich”, obejmowała wypowiedzi prelegentów z pięciu krajów Europy i miała na celu uwzględnienie aplikacji prawa powszechnego (KPK/83, kan. 844) w prawie Kościołów partykularnych. Dyskusji przewodniczył dr Jan Wątroba, biskup pomocniczy Archidiecezji Częstochowskiej. Prelegenci omówili następujące zagadnienia: o. prof. dr Jean-Paul Durand (Francja) – „*Communicatio in sacris* w prawie i praktyce Kościołów partykularnych państw europejskich”, bp A. Dziemianko (Białoruś) – „Prawosławie na Białorusi”, o. prof. dr Damian Němec (Czechy) – „Przepisy prawa partykularnego ds. *communicatio in sacris* w Republice Czeskiej”, ks. dr Józef Marčín (Słowacja) – „Problematyka *communicatio in sacris* według kan. 844 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku na Słowacji” oraz bp dr A. Miziński (Polska) – „*Communicatio in sacris* w prawie powszechnym Kościoła łacińskiego i w przepisach Konferencji Episkopatu Polski”.

Po podsumowaniu obrad pierwszego dnia konferencji uczestnicy udali się na Jasną Górę. W Kaplicy Cudownego Obrazu Matki Bożej została odprawiona Msza św. koncelebrowana pod przewodnictwem abp. S. Nowaka.

Sprawowaniem Eucharystii rozpoczęto drugi dzień obrad. Następnie w sposób uroczysty zrealizowano podjęte przez Walne Zebranie SKP uchwały, które dotyczyły

wręczenia dyplomów *honoris causa* nowym członkom honorowym Stowarzyszenia: abp. F. Coccopalmerio, abp. S. Nowakowi, ks. prof. J. Krukowskiemu. Z okazji 50-lecia kapłaństwa oraz wieloletniej działalności w Stowarzyszeniu ks. dr Czesław Bielec otrzymał dyplom uznania. Po tym wydarzeniu przystąpiono do realizacji kolejnych punktów programu naukowego. O przewodniczenie trzeciej sesji poproszony został prof. dr hab. Leszek Stadniczenko.

Referat pt. „Rozwiązanie małżeństwa niesakramentalnego na korzyść wiary” wygłosił ks. prof. Janusz Piotr Kowal, który wyjaśnił, że Kościół jest świadomy posiadania władzy, ale jego działania muszą być podejmowane intencjonalnie, gdyż jest on także szafarzem i kustoszem tej władzy. Rozwiązanie węzła na korzyść wiary jest procedurą administracyjną, która kończy się udzieleniem łaski. Nie interpretuje się jej analogicznie do procedury stosowanej w procesie do dyspensy od małżeństwa zawartego, ale niedopełnionego, ani do przepisów dotyczących stwierdzenia nieważności małżeństwa. Rozwiązanie węzła *in favorem fidei* zostało uregulowane odrębnie przez Kongregację Nauki Wiary w instrukcji *Potestas Ecclesiae* z dnia 30 kwietnia 2001 r. Warunki, jakie powinien spełniać petent do udzielenia łaski, autor podzielił na konstytutywne i dodatkowe. Do pierwszych zaliczył: brak chrztu przynajmniej jednej ze stron w momencie wyrażenia zgody małżeńskiej oraz niedopełnienie małżeństwa po przyjęciu chrztu. Wśród drugich wymienił: niemożność odbudowania pożycia małżeńskiego (np. przez rozwód), brak wyłącznej lub przeważającej winy po stronie małżonka proszącego o łaskę, złożenie *cautiones* na piśmie i podpisanie przez obie strony. Autor wskazał na nowe rozwiązania, jakie wprowadziła Kongregacja w tej materii. Dotyczą one możliwości powierzenia sprawy instruktorowi, który nie jest osobą duchowną, a także wysłuchanie obu małżonków podczas instrukcji sprawy.

Kolejny referat, wygłoszony przez ks. prof. dr. hab. Wojciecha Góralskiego, dotyczył „Zawarcia małżeństwa między katolikiem i niekatolikiem ochrzczonym w KPK z 1983 roku oraz w KKKW”. Autor zinterpretował kwestie dotyczące: określenia stron zawierających małżeństwo mieszane, zakazu zawierania małżeństwa mieszanego i jego uchylecia, formy zawarcia małżeństwa mieszanego oraz opieki duszpasterskiej nad takimi małżeństwami i ich dziećmi. Zdefiniował małżeństwo mieszane jako każde małżeństwo zawarte między stroną katolicką przynależącą do Kościoła łacińskiego lub Kościoła wschodniego *sui iuris* a stroną chrześcijańską należącą do Kościoła nie mającego pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim. Stwierdził, że złożenie rękojmi przez stronę katolicką nie jest warunkiem do ważności udzielenia zezwolenia na zawarcie małżeństwa mieszanego. Samo zezwolenie jest rodzajem aktu administracyjnego, więc wymaga formy pisemnej. Prelegent wymienił kompetencje konferencji biskupów i synodów partykularnych w katolickich Kościołach wschodnich dotyczące obowiązku złożenia rękojmi. Wśród nich znajdują się następujące: wskazanie sposobu ich składania, sprawdzanie tego na *forum externum* oraz powiadomienie drugiej strony o złożonych rękojmiach. Ksiądz Profesor podkreślił, że nie można zapominać o rodzinach mieszanych, które znajdują się w Kościołach nadal podzielonych. Należy więc kontynuować dialog ekumeniczny w nadziei, że różnorodność i odmiennosc podzielonych Kościołów chrześcijańskich nie będzie stanowiła przeszkody dla jakości życia tych, których łączy jeden chrzest.

Ostatnim z ogłoszonych podczas dwudniowej konferencji był referat ks. prof. dr. hab. Leszka Adamowicza nt. „Formy prawnej zawarcia małżeństwa mieszanego wyznaniowo”. Prawo do zawarcia małżeństwa na podstawie prawa naturalnego ma każdy człowiek, ale zmuszenie kogokolwiek do zawarcia małżeństwa jest naruszeniem tego prawa naturalnego i w każdym wypadku skutkuje nieważnością małżeństwa. Autor referatu wyjaśnił, że katolicka forma prawna powinna być zachowana przy zawarciu małżeństwa dwojga katolików, katolika z ochrzczonym niekatolikiem, katolika z ochrzczonym formalnym odstępcą od Kościoła katolickiego i katolika z osobą nieochrzczonej. Wyjątek stanowi możliwość ważnego zawarcia małżeństwa przez katolika z osobą należącą do Kościoła wschodniego akatolickiego. Z tej racji, że przepisy dotyczące formy kanonicznej są pochodzenia kościelnego, można od nich dyspensować. Łaska zostanie udzielona stronie katolickiej. W Kościele łacińskim sami małżonkowie, jako szafarze łaski Chrystusowej, udzielają sobie nawzajem sakramentu małżeństwa, wypowiadając wobec Kościoła swoją zgodę. W tradycjach Kościołów wschodnich zaś duchowni, którzy przewodniczą ceremonii, są świadkami wzajemnej zgody małżonków, ale ich błogosławieństwo jest konieczne także do ważności samego sakramentu.

Dyskusja kończąca trzecią, a zarazem ostatnią sesję międzynarodowej konferencji kanonistów dotyczyła m.in. następujących kwestii: 1) Jaka jest statystyka spraw dotyczących rozwiązania węzła małżeńskiego na korzyść wiary, które wnoszone są do Kongregacji, i jaki procent spraw jest przedkładany Ojcu Świętemu? 2) Jakie są błędy proceduralne w sprawach prowadzonych w trybunałach polskich, które trafiają do Kongregacji?

Zamknięcia obrad i zakończenia konferencji dokonał ks. prof. J. Krukowski. Podziękował gospodarzowi – ks. abp. S. Nowakowi – za przyjęcie kanonistów w Częstochowie. Słowa wdzięczności skierował do kapłanów częstochowskich, ks. dr. Krzysztofa Dziuby (wicekanclerza Kurii Metropolitalnej w Częstochowie) oraz ks. dr. hab. Krzysztofa Orzeszyny i ks. dr. Andrzeja Przybylskiego (rektora seminarium) za trud, jaki włożyli w organizację konferencji. W przemówieniu podkreślił, że konferencja w Częstochowie była czasem intensywnej pracy, która polegała na realizacji bogatego programu naukowego. Wynikiem tych wysiłków było pogłębienie problematyki zawartej w IV Księdze KPK/83, która dotyczy *munus sanctificandi Ecclesiae*. Książd Profesor zaznaczył, że jest jeszcze wiele problemów i wątpliwości natury prawnej, do których trzeba podejść z pastoralną troską. Jednocześnie zachęcił wszystkich do skoncentrowania wysiłków na przygotowaniu Międzynarodowego Kongresu Prawa Kanonicznego, który odbędzie się w 2011 r. w Warszawie. Podjęta przez Walne Zebranie SKP uchwała o publikacji materiałów z konferencji została zrealizowana. Tym samym drukiem ukazała się kolejna pozycja książkowa przygotowana przez członków Stowarzyszenia: *Zagadnienia międzywyznaniowe w realizacji misji uświęcającej Kościoła*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, K. Dziub, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2010, ss. 219.

Anna Słowikowska
asystent Katedry Prawa Sakramentów
i Instytutów Życia Konsekwowanego KUL